

“I Türkoloji Qurultayın 100 illiyi: Dil məsələləri” Beynəlxalq elmi konfrans
“I Türkoloji Kongresi'nin 100 yildönümü: Dil sorunları” Uluslararası Bilimsel Konferans
“100th Anniversary of the First Turkological Congress: Language Problems”
International Scientific Conference

I TÜRKOLOJİ QURULTAYIN 100 İLLİYİ: DİL MƏSƏLƏLƏRİ

Beynəlxalq elmi konfrans

I TÜRKOLOJİ KONGRESİ'NİN 100 YILDÖNÜMÜ: DİL SORUNLARI

Uluslararası Bilimsel Konferans

100TH ANNIVERSARY OF THE FIRST TURKOLOGICAL CONGRESS: LANGUAGE PROBLEMS

International Scientific Conference

BAKI- 2026

“I Türkoloji Qurultayın 100 illiyi: Dil məsələləri” Beynəlxalq elmi konfrans
“I Türkoloji Kongresi'nin 100 yildönümü: Dil sorunları” Uluslararası Bilimsel Konferans
“100th Anniversary of the First Turkological Congress: Language Problems”
International Scientific Conference

“I TÜRKOLOJİ QURULTAYIN 100 İLLİYİ: DİL MƏSƏLƏLƏRİ”
Beynəlxalq elmi konfransın

XÜLASƏLƏR TOPLUSU

14-15 May 2026, BAKI/AZƏRBAYCAN

“I TÜRKOLOJİ KONGRESİNİN 100 YILDÖNÜMÜ: DİL SORUNLARI”
Uluslararası Bilimsel Konferansın

ÖZETLER TOPLUSU

14-15 Mayıs, BAKÜ/AZERBAYCAN

**“100TH ANNIVERSARY OF THE FIRST TURKOLOGICAL CONGRESS:
LANGUAGE PROBLEMS”**
International Scientific Conference

PROSEDDINGS BOOK

14-15 May 2026, BAKU/AZERBAIJAN

PARTICIPANT COUNTRIES

**Azerbaijan, Turkiye, Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tatarstan,
Korea, Russia (Altai region), (Kalmikia region), Ukraine, Moldova,
Estonia, Afghanistan**

ISBN:

DOI:

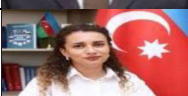
“I Türkoloji Qurultayın 100 illiyi: Dil məsələləri” Beynəlxalq elmi konfrans
“I Türkoloji Kongresi'nin 100 yıldönümü: Dil sorunları” Uluslararası Bilimsel Konferans
“100th Anniversary of the First Turkological Congress: Language Problems”
International Scientific Conference

14 May 2026 14:00-16:00

Ali bek Huseynzade room

Head of the session: **prof. dr. Almaz (Ulvi) Binnatova**
prof. dr. Nigar Valiyeva
dr. Feruza Mannonova

AUTHOR	TOPIC TITLE	ORGANIZATION
	Uşaq ədəbiyyatı və dərsliklər: ortaq türk dünyası kontekstində	Aygün Bağrı, AMEA Ədəbiyyat İnstitutu
	The philosophy of nature and the evolution of symbolic thinking in eastern classical mystical poetry	Feruza Mannonova, Uzbekistan State World Languages University
	Türkdilli ədəbiyyatların integrasiyası və Əlişir Nəvainin poetik irsi	Almaz (Ülvi) Binnatova, AMEA Ədəbiyyat İnstitutu
	Müasirlik kontekstində Birinci Türkoloji Qurultayın elmi-mədəni irsi	Nigar Vəliyeva, Azərbaycan Dillər Universiteti
	Teodor Menzel və I Türkoloji Qurultaydan qeydlər	Gülnarə Əliyeva, Bakı Slavyan Universiteti
	Türk ailə modelində əxlaqi dəyərlər və tərbiyə ənənələrinin nəsillərarası ötürülməsi	Roza Əliyeva, Bakı Slavyan Universiteti
	Türk dünyasının elmi körpüsü: Mehmet Fuad Köprülü və ortaq mədəni irs	Ramidə Abbasova, AMEA Əlyazmalar İnstitutu
	I Türkoloji Qurultay professor M.Çobanovun elmi-nəzəri görüşlərində	Razim Məmmədov, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
	I Türkoloji Qurultay və Hənəfi Zeynəllinin Azərbaycan folklor-şünaslığının təşəkkülündə rolu	Aytən Heybətova, Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
	Hofiz Xorazmiyning Ozarbayjon adabiyotiga munosabati	Муминжон Сулаймонов, Uzbekistan

TÜRKDİLLİ ƏDƏBİYYATLARIN İNTEQRASIYASI VƏ ƏLİŞİR NƏVAINİN POETİK İRSİ

Almaz Ülvi Binnətova

filologiya elmləri doktoru

Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu

<https://ORCID.org/0000-0001-7991-3969>

almazulvi1960@mail.ru

Azərbaycan/Bakı

Türkdilli ədəbiyyatların integrasiyası məsələsi çağdaş humanitar elmdə mədəniyyətlərarası dialoq, ortaq ədəbi yaddaş və dil birliyi kontekstində xüsusi aktualıq kəsb edir. Bu integrasiya prosesində klassik irs, xüsusilə XV əsr böyük mütəfəkkiri və şairi Əlişir Nəvainin yaradıcılığı mühüm konsolidasiyaedici amil kimi çıxış edir. Nəvai yalnız özbək ədəbiyyatının banilərindən biri deyil, bütövlükdə türkdilli poetik düşüncənin sistemləşdirilməsində və ədəbi dilin nüfuzunun artırılmasında əvəzsiz rol oynamışdır.

Əlişir Nəvainin poetik irsi türkcənin yüksək bədii-estetik imkanlarını nümayiş etdirməklə yanaşı, farsdilli ədəbiyyatla yaradıcı rəqabət və qarşılıqlı təsir müstəvisində formalaşmışdır. Onun “Mühakimətul-lügəteyn” əsərində türkcənin poetik ifadə imkanlarının elmi-müqayisəli şəkildə əsaslandırılması, əslində, türkdilli ədəbiyyatların gələcək integrasiyasına ideoloji zəmin yaratmışdır (*Nəvai, 1983*). Bu əsərdə müəllif türk və fars dillərinin leksik-semantik potensialını müqayisə edərək türkcənin zənginliyini faktlarla sübut edir və ana dilində yazmağın mədəni-mənəvi məsuliyyətini vurğulayır.

Nəvainin “Xəmsə”si isə türkdilli ədəbiyyatların süjet, motiv və janr baxımından ümumtürk kontekstində yaxınlaşmasına xidmət etmişdir. Nizami Gəncəvinin ənənələrini yaradıcı şəkildə davam etdirən şair, klassik Şərq poetikasının modelini türk dilində yüksək sənətkarlıqla reallaşdırmışdır. Bu baxımdan, Nəvai yaradıcılığı Azərbaycan, özbək, uyğur və digər türkdilli ədəbiyyatlar arasında estetik paralellərin güclənməsinə təsir göstərmişdir (*İsmayilov, 2010*). Onun qəzəllərində sufizm, eşq fəlsəfəsi və humanist ideyalar ümumtürk mədəniyyət kodunun formalaşmasında mühüm yer tutur.

Müasir dövrdə türkdilli dövlətlər arasında ədəbi-mədəni əməkdaşlığın güclənməsi fonunda Nəvai irsi yenidən aktuallaşır. Türk Akademiyası və TÜRKSOY kimi beynəlxalq qurumların təşəbbüsləri çərçivəsində klassik irsin ortaq elmi platformada araşdırılması, nəşri və təbliği integrasiya prosesini sürətləndirir. Bu kontekstdə Nəvai poetikası yalnız tarixi fenomen deyil, həm də müasir ədəbi identikliyin ideya-estetik dayacağı kimi çıxış edir.

Beləliklə, Əlişir Nəvainin poetik irsi türkdilli ədəbiyyatların integrasiyasında həm dil, həm estetik model, həm də ideoloji istiqamət baxımından aparıcı rol oynayır. Onun yaradıcılığı ortaq ədəbi məkanın formalaşmasına xidmət edən klassik körpü

funksiyasını yerinə yetirir və ümumtürk mədəniyyətinin bədii təcəssümü kimi aktual əhəmiyyətini qoruyur.

Açar sözlər: türkdilli ədəbiyyat, ədəbi integrasiya, Əlişir Nəvai, poetik irs, çağatay ədəbiyyatı, ümumtürk mədəniyyəti.

INTEGRATION OF TURKIC-LANGUAGE LITERATURES AND THE POETIC HERITAGE OF ALISHER NAVOI

The issue of the integration of Turkic-language literatures has gained particular relevance in contemporary humanities within the context of intercultural dialogue, shared literary memory, and linguistic unity. In this process of integration, classical heritage – especially the works of the great fifteenth-century thinker and poet Alisher Navoi – serves as a significant consolidating factor. Navoi was not only one of the founders of Uzbek (Chagatai) literature, but also played an indispensable role in systematizing Turkic poetic thought as a whole and in enhancing the prestige of the literary Turkic language.

Alisher Navoi's poetic heritage, while demonstrating the rich aesthetic potential of the Turkic language, was shaped within the framework of creative competition and interaction with Persian-language literature. In his treatise *Muhakamat al-Lughatayn*, the scholarly comparative substantiation of the expressive capacities of Turkic essentially laid the ideological foundation for the future integration of Turkic literatures (Navoi, 1983). In this work, the author compares the lexical-semantic potential of Turkic and Persian, providing evidence of the richness of Turkic and emphasizing the cultural and moral responsibility of writing in one's native language.

Navoi's *Khamsa* also contributed to the convergence of Turkic literatures in terms of plot, motifs, and genre within a pan-Turkic context. Creatively continuing the traditions of Nizami Ganjavi, the poet realized the model of classical Eastern poetics in the Turkic language with remarkable artistic mastery. In this regard, Navoi's творчество strengthened aesthetic parallels among Azerbaijani, Uzbek, Uyghur, and other Turkic literatures (Ismayilov, 2010). In his ghazals, Sufism, the philosophy of love, and humanistic ideas occupy a significant place in shaping the cultural code of the Turkic world.

In the modern period, amid the growing literary and cultural cooperation among Turkic states, Navoi's heritage has once again gained renewed relevance. Within the framework of initiatives by international organizations such as the Turkic Academy and TURKSOY, the study, publication, and promotion of classical heritage on a shared scholarly platform accelerate the process of integration. In this context, Navoi's poetics represent not merely a historical phenomenon, but also an ideological and aesthetic foundation of contemporary literary identity.

Thus, Alisher Navoi's poetic heritage plays a leading role in the integration of

Turkic literatures in terms of language, aesthetic model, and ideological orientation. His творчество functions as a classical bridge contributing to the formation of a common literary space and continues to preserve its relevance as an artistic embodiment of pan-Turkic culture.

Key words: Turkic-language literature, literary integration, Alisher Navoi, poetic heritage, Chagatai literature, pan-Turkic culture.